

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» щодо вдосконалення обліку внутрішньо переміщених осіб та забезпечення прав дітей, народжених після внутрішнього переміщення»

1. Обґрунтування необхідності прийняття законопроєкту

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 1 липня 2026 року № 4924-IX сформував оновлену систему обліку та гарантій для внутрішньо переміщених осіб. Водночас окремі його положення потребують уточнення для усунення правової невизначеності та забезпечення однакового застосування закону органами, що здійснюють взяття на облік і зняття з обліку.

Насамперед частина п'ята статті 6 Закону прямо передбачає, що дитина, народжена після переміщення одного або обох батьків, не вважається внутрішньо переміщеною особою. Такий підхід відокремлює дитину від правового становища сім'ї, яка продовжує зазнавати наслідків внутрішнього переміщення, та не забезпечує дитині власного, чітко визначеного законом облікового статусу. Особливої правової невизначеності зазнають діти, один із батьків яких, перебуваючи на обліку, помер, був оголошений померлим або зник безвісти до народження дитини.

Крім того, чинне визначення покинутого місця проживання пов'язує його переважно із задекларованою або зареєстрованою адресою. Це не охоплює випадків, коли особа фактично проживала на території, з якої перемістилася, але не мала там реєстрації або зареєстрована адреса не відповідала місцю її реального проживання. Відсутність населеного пункту у відповідному переліку територій також може фактично сприйматися як безумовна перешкода для взяття на облік, хоча факт переміщення може підтверджуватися іншими належними доказами.

Окремого врегулювання потребує безперервність обліку дитини. Зміна облікового стану одного з батьків, його смерть, зникнення чи позбавлення батьківських прав не повинні автоматично припиняти індивідуальний облік дитини без установлення передбачених законом підстав та ухвалення окремого рішення щодо самої дитини.

Також потребує зміни прив'язка права дітей внутрішньо переміщених осіб на дошкільну та повну загальну середню освіту до місця взяття на облік одного з батьків. Реалізація права на освіту має забезпечуватися за фактичним місцем проживання дитини, а відсутність реєстрації місця проживання чи витягу з Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб не повинна бути формальною підставою для відмови у зарахуванні до закладу освіти.

Отже, прийняття законопроєкту необхідне для забезпечення інтересів дитини, правової визначеності, недискримінації, збереження сімейної єдності та

належного доступу внутрішньо переміщених осіб і їхніх дітей до гарантованих державою прав.

2. Мета і завдання законопроекту

Метою законопроекту є вдосконалення правового регулювання обліку внутрішньо переміщених осіб, забезпечення самостійного та захищеного облікового статусу дітей, народжених після внутрішнього переміщення одного або обох батьків, а також усунення адміністративних перешкод у реалізації такими дітьми права на освіту.

Основними завданнями законопроекту є узгодження визначення внутрішньо переміщеної особи з потребою захисту дітей, народжених після переміщення; врахування фактичного проживання особи до переміщення; запровадження гнучкого доказового підходу до встановлення обставин переміщення; гарантування індивідуального розгляду питання про зняття дитини з обліку; збереження чинності раніше виданих документів та безперервності правомірно призначених виплат; забезпечення доступу дітей до дошкільної і повної загальної середньої освіти за місцем фактичного проживання.

3. Загальна характеристика та основні положення законопроекту

Законопроектом пропонується внести зміни до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», якими:

до визначення внутрішньо переміщеної особи включити дитину, народжену після внутрішнього переміщення одного або обох батьків, якщо на день її народження хоча б один із батьків перебував на обліку, а у визначених законом випадках – перебував на такому обліку до смерті або зникнення; водночас установити запобіжник від безстрокового поширення цієї підстави на наступні покоління;

уточнити поняття покинутого місця проживання, дозволивши враховувати адресу фактичного проживання особи на момент переміщення, якщо задекларована чи зареєстрована адреса відсутня або не відповідає фактичному проживанню;

урегулювати збереження обліку в разі тимчасової окупації населеного пункту після взяття особи на облік та передачу облікової справи за новим місцем проживання без повторного підтвердження обставин переміщення;

передбачити, що відсутність території у переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, не може сама по собі бути підставою для відмови у взятті на облік за наявності інших доказів;

визначити особливості відображення у витягу з Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб підстави взяття дитини на облік без створення юридичної фікції її особистого переміщення або проживання за покинутим місцем проживання батьків;

закріпити, що зміна облікового чи сімейно-правового стану батьків не є самостійною підставою для автоматичного зняття дитини з обліку, а рішення

щодо дитини має прийматися окремо за наявності встановлених законом підстав;

гарантувати дітям, які є внутрішньо переміщеними особами, та іншим дітям внутрішньо переміщених осіб право на здобуття дошкільної та повної загальної середньої освіти за фактичним місцем проживання незалежно від наявності реєстрації місця проживання чи відповідного витягу;

зберегти чинність документів про взяття на облік дітей, виданих до набрання чинності законом, та забезпечити продовження їх обліку і правомірно призначених виплат без повторного звернення, повторного доказування чи повернення отриманих сум.

4. Стан нормативно-правової бази у відповідній сфері правового регулювання

Правове регулювання у цій сфері здійснюється Конституцією України, Конвенцією про права дитини, Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», іншими законами України та прийнятими на їх виконання нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України.

Законопроект узгоджується з конституційними принципами рівності громадян, державного захисту дитинства та гарантування права на освіту, а також із міжнародними стандартами захисту дітей, недискримінації та задоволення особливих потреб внутрішньо переміщених дітей. Прийняття законопроекту потребуватиме приведення підзаконних нормативно-правових актів у відповідність із його положеннями. Необхідність одночасного внесення змін до інших законів України не вбачається.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Законопроект не встановлює нових видів соціальних виплат, їх розмірів або самостійних бюджетних програм. Основна частина запропонованих змін має правовий та організаційний характер і може бути реалізована органами державної влади та органами місцевого самоврядування в межах наявних повноважень і видатків, передбачених на їх утримання та виконання чинних програм.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття законопроекту

Прийняття законопроекту забезпечить правову визначеність статусу дітей, народжених після внутрішнього переміщення одного або обох батьків, та унеможливить втрату ними обліку виключно внаслідок зміни обставин щодо батьків. Очікується скорочення кількості необґрунтованих відмов у взятті на облік, повторного витребування документів і спорів щодо підтвердження факту переміщення.

Реалізація положень законопроекту сприятиме безперервності державного захисту сімей, які постраждали від збройної агресії та тимчасової

окупації, спрощенню доступу дітей до дошкільної і повної загальної середньої освіти за місцем фактичного проживання, дотриманню інтересів дитини та підвищенню правової визначеності у діяльності органів, що ведуть облік внутрішньо переміщених осіб.

Народні депутати України

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Ткаченко Максим Миколайович
Сертифікат: 3FAA9288358EC0030400000069DE2E00C643DC00
Дійсний до: 04.12.2026 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
25д9/1-2026/217192 від 15.09.2026

2340005